

Формування граматичної компетентності учнів ліцеїв у рамках когнітивно-комунікативного підходу

У статті розглядаються етапи формування граматичної компетентності ліцеїстів у процесі навчання англійської мови із застосуванням когнітивно-комунікативного підходу.

Ключові слова: когнітивно-комунікативний підхід, граматична компетентність.

The article discloses the stages of lyceum students' grammatical competence development while teaching them English using a cognitive and communicative approach.

Key words: cognitive and communicative approach, grammatical competence.

Необхідність підвищення якості навчання англійської мови учнів закладів загальної середньої освіти не викликає сумнівів, адже це продиктовано Європейським вектором розвитку України і розширенню міжнародних контактів. При цьому роль англійської як мови міжнародного спілкування є беззаперечною, саме тому вчителі і методисти шукають шляхи досягнення більш високих результатів у навчанні учнів іноземної мови.

Загальновідомо, що провідним підходом до навчання іноземних мов у сучасній методиці є комунікативний, який ґрунтується на постійному використанні іноземної мови, що вивчається, в освітньому процесі; на індивідуальному підході до кожного учня з метою забезпечити його освітні потреби. Навчання має відбуватися з опорою на систему мовленнєвих зразків та моделі ситуацій, які забезпечують іншомовне комунікативне середовище, наближене до реального [2, с. 12].

Когнітивно-комунікативний підхід не суперечить загальним принципам комунікативного підходу, а лише зміщує акценти на створення психологічних передумов для активізації свідомого навчання учнів, при якому в учнів виникає потреба спілкування, а вчитель лише забезпечує їх мовленнєвими зразками, обов'язково допомагає проаналізувати та структурувати матеріалі дібрати такі вправи, які відповідатимуть когнітивним потребам учнів відповідного віку. Погоджуючись із поглядами Н. Марченко, вважаємо за необхідне у рамках когнітивно-комунікативного підходу залучення порівняння граматичних категорій і форм рідної та іноземної мови, що чинить позитивний вплив на процес пізнання. Також необхідно дотримуватися принципів вибору вчителем і учнями оптимальних пізнавальних стратегій навчання, які дозволяють вчителю підвищити ефективність навчання учнів, а учням у свою чергу досягти максимальної автономності у навчанні [1].

Когнітивно-комунікативний підхід ґрунтується на таких постулатах:

- у процесі навчання в мозку кожного учня утворюється складна і багаторівнева система уявлень про іноземну мову, яка формує його мовну свідомість і виражається у його мовленні;
- мовотворення учня нерозривно пов'язане процесом його мислення, і те, як він сприймає оточуючу реальність, відображається у його мовленні.

Очевидно, що планування уроків з урахуванням когнітивно-комунікативного підходу вимагає приділення вчителем уваги як комунікативній, так і когнітивній складовій. Комунікативна спрямованість уроку іноземної мови означає, що завдання мають імітувати реальну комунікативну ситуацію і сприяти розвитку комунікативних навичок, а когнітивна – що вправи спрямовані на активізацію когнітивних процесів і досягненню пізнавальних цілей навчання [4].

Застосовуючи когнітивно-комунікативний підхід у навчанні граматики, можна сказати, що когнітивний аспект превалює на стадії введення граматичного матеріалу, а комунікативний – на фазі закріплення. Планування уроків теж має будуватися з урахуванням обох компонентів. Якщо комунікативна методика передбачає трьохфазну побудову уроку, яка включає введення матеріалу, виконання вправ і власне мовлення, то когнітивно-комунікативний підхід вимагає більш розгалуженого структурування першого етапу, який фактично розподіляється на три окремі фази: введення, усвідомлення та концептуалізація граматичного матеріалу, після чого за комунікативною моделлю передбачено виконання вправ і вихід в мовлення [4].

На етапі введення граматичного матеріалу граматичні зразки пред'являються учням у контексті, причому текст має відповідати загальній темі уроку і лексичному матеріалу, що вивчається. Учитель має впевнитися, що текст не викликає в учнів труднощів сприйняття, з цією метою можна провести коротку бесіду за змістом тексту. Ніщо не має перешкоджати учням концентруватися на нових граматичних формах.

Етап усвідомлення передбачає роботу учнів з інтегрування нових граматичних зразків у свідомість шляхом залучення певних когнітивних стратегій. На цьому етапі важлива взаємодія вчителя з учнями із залученням індивідуального підходу. Цей етап передбачає використання вчителем різноманітної наочності, зокрема карток, залучення когнітивних метафор і зіставлення нових граматичних зразків з українською мовою, що дозволяє посилити інтенсивність когнітивної діяльності учнів. Важливо, що учні не отримують готові правила, а виводять правила самі, спираючись на матеріал, запропонований учителем.

Етап концептуалізації включає узагальнення та систематизацію нового граматичного матеріалу учнями. Учні мають зрозуміти нові граматичні форми як в контексті, так і окремо, усвідомлюючи природу граматичного явища та зв'язуючи його з іншими явищами, які вивчалися раніше. З позиції комунікативного підходу даний етап уроку входить до введення граматичного матеріалу, тому увага на ньому не концентрується.

При когнітивно-комунікативному підході введення граматичного зразка має логічну побудову «доказ→гіпотеза→правило», причому доказ представляє вчитель; гіпотези висувають учні, керуючись наданими учителем схемами, метафорами та порівняннями з рідною мовою; а правило є результатом активної взаємодії вчителя з учнями.

На етапі практики (виконання вправ) відбувається процес розвитку граматичних навичок у вживанні нових граматичних моделей в усному і писемному мовленні. Даний етап має бути найбільш затратним з позиції часу, оскільки розвиток навичок відбувається поступово і багато в чому залежить від кількості виконаних вправ.

На останньому етапі відбувається перехід до побудови власного висловлювання із залученням нових граматичних зразків. Важливо, щоб вчитель був максимально уважним до кожного учня і у разі, якщо учні не демонструють набутих ними граматичних навичок, необхідних для оформлення власного мовленнєвого акту, учитель має повернутися до попередніх етапів [3, с. 45].

Отже, формування граматичної компетентності учнів ліцеїв у рамках когнітивно-комунікативного підходу вимагає створення умов для активізації їхньої пізнавальної активності та врахування когнітивних потреб. Використовуючи методичні роботи Д. Ньюбі, пропонуємо структурувати урок, виділивши п'ять основних етапів: введення граматичного матеріалу, усвідомлення нового матеріалу, концептуалізація, практика та побудова власного усного або писемного висловлювання з використанням нових граматичних зразків. У рамках описаного підходу вчитель має створити індивідуальну траєкторію навчання іноземної мови для кожного учня. При введенні нового граматичного матеріалу вчитель має активізувати розумову діяльність учнів, стимулюючи їх до власних висновків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Марченко Н. Комунікативно-когнітивний підхід до навчання майбутніх учителів німецької мови на базі англійської. *Освіта регіону: Політологія. Психологія. Комунікації: укр. наук. журн.* / голов. ред. В. М. Бебик. Київ : Вид-во Університету «Україна». 2011. №2. С. 143-147. URL : https://uu.edu.ua/upload/Nauka/Electronni_naukovi_vidannya/Osvita_regionu/osvita_regioni_v_2_2011.pdf

2. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб.; за ред. О. І. Пометун. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.

3. Fedicheva N. V. Teaching English as a foreign language: educational guidance for students, would-be teachers of English. Lugansk : SE "Taras Shevchenko LNU" publisher, 2011. 240 p.

4. Newby D. The role of theory in pedagogical grammar: A Cognitive + Communicative approach. *Eurasian Journal of Applied Linguistics*. 2015. 1(2). P. 13–34. URL: <https://www.semanticscholar.org/paper/The-role-of-theory-in-pedagogical-grammar%3A-A-%2B-Newby/b78161c5ac1fdafba56cb45fcadd2ea45f49f964> (дата звернення 11.09.2023)

Науковий керівник кандидатка філологічних наук, доцентка Ольга Зуброва